

N:o 240.

Af herrar **Lindhagen** och **Hellberg**, i anledning af *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis*.

Den största olycka, som drabbat landtbefolkningen inom Norrland och Dalarne, är som bekant det sätt, hvarpå afvittringar och storskiften därstädes skedde. Historien härom skall för de efterkommande äfven framstå som kanske den största, statsekonomiska skandal, som vårt land har att uppvisa.

Bland de ödesdigra följderna äro att anteckna de långvariga afverkningsupplåtelsorna till sågverksintressenterna af den skog, som kronan sålunda tillförsäkrade hemman och nybyggen. Vanligen skedde upplåtelsorna på högsta medgifna tiden, 50 år. Genom 1889 års lag bestämdes högsta tiden till 20 år, men omedelbart före dess ikraftträdande förnyades en mängd kontrakt på ytterligare 50 år. Först genom 1903 års skogsvårdslagar förbjöds upplåtelse af skogsafverkning på längre tid än 5 år.

De småbönder, som på detta sätt förlorade allt stöd af skogen, hafva i följd däraf fått föra en förtviflad kamp för tillvaron. Svårigheterna ökas år från år, och när de sedan återfå skogen, är denna sköflad för ytterligare en mansålder, i den mån detta ej genom lag eller bestämmelse i kontraktet kunnat för vissa fall förhindras.

Ropen på hjälp hafva förklingat obeaktade i brist på gehör och utvägar för att göra något. Det nu framlagda förslaget om en skogsaccis

gifver likväl ett uppslag, som icke får försummas. Detta är så mycket mer på sin plats, som lagförslaget säkerligen i icke oväsentlig mån framtingats genom årtiondens klagomål öfver just nu anmärkta missförhållanden, ehuru sedan vid framkomsten icke tagits den särskilda hänsyn till just denna fråga, som vederbör.

Särdeles orättvist är, att i angifna fall jordens brukare skall ensam betala alla hemmanets dryga skatter, under det att bolaget uppbär hemmanets väsentliga kontanta tillgång, inkomsten af skog till afsalu. Det är än mer af billighet påkalladt, att afverkningsrättsinnehafvarne för de återstående kontraktstiderna få betala detta, då skogen fått så godt som till skänks samt vid afvittringarne tilldelats hemmanen just för att vara ett stöd för jordbrukarne.

Isynnerhet behjärtansvärdt är ett ingripande på nu föreslaget sätt i fråga om upplåtelse af utstämplingsrättigheter i lappmarkerna. Missförhållandets uppkomst är här af så färsk datum som tiderna efter 1873, före hvilken tid kronan ägde alla lappmarksskogarna. Skogsrättigheterna tilldelades vidare jordägarne uttryckligen för att de skulle hafva ett stöd af dem särskildt i tider af felslagna skördar och gåfvos dem med begränsad rätt uttryckligen för att skydda dem mot skogsköpare. Det kalla klimatet och den aflägsna belägenheten utan kommunikationer gör slutligen behovet af gåfvans hållande vid makt särdeles stort.

Exempelvis må nämnas, att i största delen af Västerbottens lappmark tiden för utstämplingsrättigheternas öfverlåtelse utlöper efter 1920. I Sorsele socken utgå de flesta kontrakten först 1939 och liknande är förhållandet på andra ställen. Den befolkning, som skall vänta så länge, kommer under tiden att kämpa sig till döds. Vid förra Riksdagen föreslogs (motionerna 212 och 260 i Andra Kammaren) att vinna en del af målet äfven på andra vägar, hvilka icke böra uppgifvas. Må vi nu skynda oss att begagna det som i detta fall står till buds.

Frågan om en skogsaccis kommer naturligtvis för sent, i den mån man afser att hjälpa befolkningen i de norrländska skogskommunerna. Bolagen hafva redan skummat gräddan och det är väl därför, som en sådan lagnumera har någon utsikt att gå igenom. Ännu återstår dock något. Men man kan vara förvissad om, att alla krafter komma att sättas i rörelse för att i möjligaste mån göra rent hus, innan afverkningskontrakten gått till ända.

Afverkningskontraktens och bolagsväldets välsignelser för land och folk i nämnda afseende ställdes i blyxtbelysning uti en i Dagens Nyheter för den

31 sistlidne mars intagen, med signaturen »B» undertecknad uppsats med rubrik »*Inför frågan om skogsaccisen*». Detta dokument, författadt af en framstående man, som vet hvad han talar om, är ett bidrag till vår kulturhistoria och bör bevaras från glömskan. Det lyder sålunda:

»I dessa dagar, då skogsbeskattningsfrågan tycks ha blifvit aktuell, torde det ha ett visst intresse att meddela något om förhållandena från den provins i vårt land Härjedalen, som torde ha lidit nästan mest af den nuvarande ordningen.

Detta missförhållande har länge tryckt som en olidlig börda på Härjedalens folk. Bekymren gifvo sig uttryck i en motion i Andra Kammaren 1884 af dåvarande representanten för Härjedalen, hr Farup, hvilken motionerade om en ändring, så att bevillningsförordningens par. 12 skulle få följande tillägg: »Innehafvare af genom köp förvärfvad rätt till afverkning af skog å annans mark; för inkomst däraf erlägges skatt där skogen är belägen.» Motionären återkom år efter år med sitt yrkande, hvilket dock ej vann Riksdagens bifall. Det var ej heller att undra på vid denna tid, då trävaruintresset hade så stora försänkningar i Riksdagen. Vare detta sagdt utan den ringaste afsikt att småda Riksdagen!

Under det kvartsekel, som denna skattefråga i olika former varit föremål för Riksdagens pröfning, ha de stora trävarubolagen, hvilka äro de som särskildt bort drabbas af denna beskattning, hunnit slutaferka det mesta från sina väldiga skogsviddar. De ha sålunda undkommit sin skatteplikt. Ehuru provinsen Härjedalen är synnerligen litet känd i Sveriges öfriga bygder, är den dock af herrar skogsspekulanter för lång tid sedan upptäckt och »kartlagd» och dess oerhörda skogsrikedomar exploaterade. Sättet och formerna för skogsförvärf i Härjedalen för 50 å 60 år sedan skulle i detta sammanhang kunna utgöra ett intressant blad i »Norrlandsfrågans» historia. Men denna börjar nu bli känd. Resultatet har i Härjedalen varit detsamma som i det öfriga Norrland. Många miljoner träd af grof dimension ha afverkats, hvilka i inköp kostat köparen endast några få öre pr styck, eller under sådana förhållanden, att man kan säga att skogen erhållits till skänks.

Då nu trävarubolagen erhållit sådana oerhörda värden för en spottstyfver, borde det väl anses rätt och billigt att de erlägga en del kommunalskatt för sin afverkning, äfven där skogen afverkats. Det är ju därifrån miljonerna förtjänats och inte från sågverken. Nu må det erkännas, att en del trävarubolag lämnat ibland rätt väsentliga bidrag till skolbyggnader och dylikt i skogssocknarna, men detta får i de flesta fall lända till heder för vissa af bolagens tjänstemän, som lyckats utverka nämnda bidrag. I allmänhet ha dock dessa bidrag icke närmelsevis uppvägt det obehag och de kostnader, som trävarubolagen vid sina afverkningar förorsakat skogskommunerna. Våldiga äro nämligen de summor, som Härjedalskommunerna fått släppa till för uppsamlandet af de mänskliga vrak af de stackars misslyckade existenser, som trävarurörelsen lämnat i sina spår. Med misslyckade existenser menas här icke allenast de utslitna och urspårade »bolagskarlarna», utan jämväl, och kanske i ännu beklagligare grad, alla dessa stackars olyckliga flickor, som genom sin godtrogenhet fått sin framtids ljusa förhopp-

ningar fullkomligt grusade. Det är, som riksdagsman Enander mycket träffande sade under en debatt i Riksdagens Andra Kammare 1907: »De människorna (bolagskarlarna) äro liksom flyttfåglarna, men i ett afseende äro de olika dessa, »ty de invänta icke ungarnas flygfärdighet». Fågelungarna i herr Enanders liknelse och deras mödrar ha förorsakat kommunernas fattigvårdsstyrelser stora kostnader och mycket bekymmer.

Hvad som här i korthet anförts är blott en af de många olägenheterna och oförrätterna, som Härjedalens bofasta befolkning fått vidkännas som en direkt följd af trävarurörelsen. Det är bara ett af skälen för det berättigade uti krafvet på trävarubolagens skatteplikt till den kommun där skogen tas. Vissa trävarubolag i Härjedalen äro framför andra illa tålda af ortsbefolkningen. Deras tillvägagångssätt är nämligen minst sagdt oförsvarligt.

Såsom ett exempel därpå torde vara lämpligt anföra några händelser från jämförelsevis nytt dato, händelser som framkallat en berättigad indignation både bland forstmän och andra. År 1871 förvärfvades afverkningsrätten för 40 år till viss dimension inom ett område i västra Härjedalen af ett mycket mäktigt bolag, som ägts och ännu äges af så godt som en enskild person*. Bolaget (det kallas ju bolag) bedref afverkningen under loppet af flera år öfver hela det köpta området i senare delen af 1880-talet, och skogen blef mycket hårdt ansatt. Allmänna omdömet bland folket var att någon mer afverkning ej skulle förekomma öfver den trakt som gränsade mot fjällen; och då 1903 års skogslag kom, blef man naturligtvis stärkt i denna sin föreställning. Denna lag var dock behäftad med den stora bristen att den ej genast trädde i kraft, och som det förmodligen bland bolagets öfverstyrelse torde ha funnits män, som närmare satt sig in i situationen hvad skyddsskogslagen beträffar, ansåg sig bolaget böra vidta en förskräcklig ödeläggelse just inom det område, som låg mest exponerad för de förhärjande fjällstormarna. Sommaren 1904 bevaras i sorglig åminnelse i Härjedalens historia, ty då lät nämnda bolag kalhugga cirka en kvadratmil, visserligen redan förut dålig skogsmark, som nu fick fullständig fjällnatur öfver sig, trots att det fanns en lag (på papperet) som var afsedd att skydda fjällskogen och hindra fjällgränsens nedgående. Man skulle i det här fallet kunnat fordra att vederbörande myndigheter hade ingripit genom att vidta några restriktiva åtgärder för att förhindra förödelsen, men däraf blef intet. Sköfvingen fick ostörd fortgå, tills den hunnit sin fulländning.

Denna tafla är sorglig, men det finns andra lika tragiska och lika karaktäristiska för trävarubolagens ohejdade vinningslystnad. Låtom oss i tankarna återgå till de sista dagarna af år 1904 och ut till de stora skogsvidderna i västra Härjedalen. Vi få där bevittna tilldragelser af synnerligen ödesdiger natur och ägnade att inge fosterlandsvännen den största förbittring.

Skyddsskogslagen närmar sig nu sin tillämpning. Den för fjällskogen förlösande 1 januari 1905 står för dörren. Skyddsskog i gränsen kan nu när som helst bli fastställd, och därför gäller det för bolaget att bryta ned allt som kan hinnas med, innan den förhatliga lagen kommer. Den syn, som nu upprullas

* Ljusne-Woxna aktiebolag (anm. af motionärerna).

för våra häpna blickar, kan knappast i ord återges. Det är som om allt folket blifvit besatt. Förmän och arbetare springa om hvarandra som galningar med yxor och sågar, och svetten strömmar, och rop, svordomar och skrål ge eko mot fjällen. Här kunna skaldens ord tillämpas: »Och satan skrattade så gällt bland bergen, så att det kylde genom märgen». Skogen darrar inför sina bödlar, den vacklar, den sista lifstråden afskäres med de hvassa vapnen, och hans ärorika lif såsom skyddsvakt mot de kalla, förhärjande fjällstormarna är lyktadt. De ärevördiga gamla träden med sina ståtliga kronor, som trotsat seklernas hårda stormar, ligga där nu kalla och döda i sin mjuka, hvita bädd vid sidan af hundratusende bland sina yngre bröder.

Under all denna förskräckliga förödelse skrika förmännen, dessa hejdukar till skogens verkliga vampyrer, ut sina pris allt högre och högre. Folk samlas från när och fjärran. Till och med landsvägarnas föraktade stackare inbjudas att delta i förödelser. Sön- och söckendagar äro hvarandra lika, ty den goda förtjänsten lockar och eggjar, och som en lavin går skogsfällningen fram. Det finns ej tid för annat arbete nu. Det gäller endast såga ned allt som står.

Först från nyåret 1905 blef det tid att ta vara på den skog, som fälldes under gamla årets sista dagar. Lagen hade nu träd i kraft och förbjöd fällning utan jägmästares utsynning. På våren framflottades virkesmassorna till sågverken. Bolagen och deras män drogo sig så småningom till andra orter, men Härjedalens folk stod undrande och förtvifladt inför det skedda, som fått passera onäpst.

Sedan nu Härjedalens väldiga skogsvidder plundrats och sågverksägaren-mångmiljonärens kassahvalf fullproppats, kommer kanske denne att befästa sitt minne och sitt »fosterländska» namn, helst i form af någon donation som väcker uppseende och beundran. Men det faller honom icke in att återskänka några styfrar till de fattiga skogskommuner, som genom sina skogar bidragit till den samlade, oerhörda förmögenheten. A nej, de få nöja sig med att ta vara på de många fattiga, som afverkningarna lämnat kvar. Donationerna få lof att ske så braskande som möjligt och till de rikaste och mäktigaste samhällena, ty sålunda kan man ju lättast bli »odödlig»*.

Då man från någon af sydvästra Härjedalens höjdplatåer får tillfälle att blicka ut öfver det sköflade område, som är beläget mellan Tännäs sockens hemskog och gamla lapps-kattetrakten, kan en bedröfvans suck knappast återhållas. Den blir djupare då man vet att all denna förödelse har skett sedan en skydds-skogslag var af Sveriges Riksdag antagen, en lag som var afsedd för just sådana trakter som denna. Nu är emellertid den tusenåriga skogen sköflad, och någon återväxt är nära nog omöjlig. Trävaruintressets mission är fullbordad. Fjällvindens suckan, då den drar fram bland dvärgbjörkens snår öfver de härjade kullarna, är ett anatema öfver förhärjaren sekler igenom äfven sedan donators minne förbleknat på historiens blad.»

Herr Åström har i motion (n:o 52 i Första Kammaren) påyrkat, att bolagens återstående afverkningar på grund af ifrågavarande upplåtelse

* Hallwylska donationen till Stockholms stad (anm. af motionärerna).

skola blifva fria från den föreslagna accisen, ty därtill leder i själfva verket hans motion. I förevarande motion påyrkas i stället, att dylika afverkningar skola rättvisligen beläggas med ett *ytterligare* accisbelopp för angifvet ändamål.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställes,

att Riksdagen ville i det genom propositionen n:o 25 framlagda förslag till lag om skogsaccis besluta erforderliga tillägg i syfte, att skogsafverkning inom de sex nordligaste länen på grund af afverkningsupplåtelser för en fortlöpande tid af 20 år och därutöfver må beläggas med en ytterligare skogsaccis att användas till betäckande af utskylderna för de hemman och lägenheter, från hvilka afverkningsrätten upplåtits, eller, om detta ej kan bifallas, att bestämmelse om sådan accis måtte meddelas åtminstone i fråga om lappmarkerna.

Stockholm den 17 april 1909.

Carl Lindhagen.

E. F. Hellberg.